

Vol'nova L. M.,

Ph.D., Associate Professor

Pastukh K. B.

Student

Dragomanov National Pedagogical University (Ukraine, Kyiv)

THE POSSIBILITIES AND BARRIERS OF PERSONAL FULFILLMENT IN MARRIAGE

Вольнова Л. М.

к.пед.н., доцент

Пастух Х. Б.

студентка

НПУ імені М.П. Драгоманова (Україна, м. Київ)

МОЖЛИВОСТІ ТА ТРУДНОЩІ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ У ШЛЮБІ

The essence of the concepts of "self-realization" and "personal fulfillment" is considered. The role of the family in the realization of individual needs is identified. Possibilities and barriers of personal fulfillment in marriage are found.

Key words: *family, marriage, self-fulfillment, personal self-realization, personal fulfillment in marriage.*

Розглянуто сутність понять «самореалізація» та «самореалізації особистості». Визначено роль сім'ї у реалізації потреб особистості, виявлено можливості та труднощі самореалізації особистості у шлюбі.

Ключові слова: *сім'я, шлюб, самореалізація, особистісна самореалізація, самореалізації особистості у шлюбі.*

Стаття на наступній сторінці

Кожна людина для відчуття гармонії прагне самореалізуватися у житті. Однак прагнення реалізувати власні мрії (які склалися в дошлюбний період) та використання шлюбу як засобу самореалізації часто стають несумісними явищами. Так, поширеним є міф про те, що, створивши сім'ю, на власних інтересах та кар'єрі можна «поставити хрест». Водночас такі прогнози варто робити лише врахувавши особливості характерів і прагнень подружжя, присутність у партнерів ревнощів, заздрощів, що справді можуть створювати перешкоди у даному процесі. При цьому взаємодтримка, вболівання за досягнення один одного, повага до особистого простору партнера, навпаки, підсилюють і розширюють можливості самореалізації у шлюбних відносинах.

Слід зауважити, що низка аспектів порушеної проблеми уже досліджується вченими. Для теоретичного аналізу питань самореалізації особистості особливий інтерес становлять роботи закордонних учених А.Маслоу, В.Франкла, К.Роджерса, Е.Фромма та ін. Питання психології сімейних стосунків вивчають такі українські вчені, як О.І.Бондарчук, Л.М.Вольнова [3; 4], В.В.Злагодух, М.С.Корольчук, В.П.Кравець, Л.В.Петько [9; 10; 11; 12; 13; 14; 15], В.П.Покась, Л.В.Помиткіна, Р.П.Федоренко та ін. Психологічну сумісність подружжя та емоційну адаптацію у перші роки після укладення шлюбу досліджували Ю.Є.Альошина, Л.Я.Гозман, М.М.Обозов, Т.М.Трапезнікова та ін. Водночас у психологопедагогічній науці лише в останні роки зріс інтерес саме до питання впливу сім'ї та шлюбу на самореалізацію особистості, що знайшло висвітлення в роботах С.М.Бурової, Л.А.Коростильової та З.Ю.Крижановської (шлюбно-сімейні відносини та самореалізації особистості), О.О.Гаврілової та В.В.Злагодух (гармонійність відносин подружжя у шлюбі), О.Я.Кляпець (роль життєвих завдань особистості в її сімейній самореалізації) та ін. При цьому вчені переконані, що шлюбно-сімейні стосунки становлять особливо багатий життєвий простір, визначають якість життя подружжя, в тому числі й слугують полем для особистісної самореалізації. Враховуючи означене, *метою нашого дослідження* стало вивчення можливостей та труднощів самореалізації особистості у шлюбі.

Найперше зазначимо, що самореалізація – це реалізація наявного потенціалу, здійснення своїх актуальних бажань, своїх знань, умінь і здібностей. Л.О.Коростильова вважає, що у найбільш загальному вигляді самореалізацію можна розглядати як процес «здійснення самого себе в житті та повсякденній діяльності, пошук і утвердження свого особливого шляху в цьому світі, своїх цінностей і сенсу свого існування в кожен момент часу» [7, с. 35]. Щодо засобів самореалізації, то ще А.Маслоу дійшов висновку, що умовою активації потреби особистості в самореалізації є задоволення інших її базових психологічних потреб. При цьому на рівень фізіологічних потреб спроектовано батьківський інстинкт та інстинкт продовження роду; на рівень потреб у безпеці – потреба в психологічній захищеності себе, свого партнера і дітей, стабільності. Потреби в належності та любові реалізуються через кохання до шлюбного партнера, приєднання до роду, любов до дітей, до родини; потреба в повазі до себе – через авторитет, особисту значущість у сім'ї. Задоволення нижчих щаблів ієрархії потреб веде до її вершини – потреби в самореалізації [5, с. 87]. Водночас феномен сім'ї проявляється на різних щаблях ієрархії потреб, а тому сімейна самореалізація членів родини як ланка їхньої загальної життєвої самореалізації для своєї актуалізації теж потребує задоволення їхніх особистісних потреб. З цього приводу М. І. Козлов зауважує, що різним людям і в різному віці важливий свій варіант самореалізації: є реалізація себе як чоловіка чи жінки, як вченого чи як батька; соціальна реалізація відрізняється від реалізації творчої [6]. Реалізувати себе відразу у всіх сферах – завдання не цілком реальне, але досить успішні варіанти тут відомі.

Вчені дотримуються думки, що успішність життєвого шляху людини раннього дорослого віку

здебільшого визначається самореалізацією в двох важливих напрямках – професійному та родинному. Однак одним достатньо створити сім'ю та займатися буденними справами, а інші відчують себе не комфортно у сім'ї, якщо не досягнуть поставлених ще у юності цілей. Тому доречно говорити не про самореалізацію загалом, а саме про особистісну самореалізацію людини в сімейній сфері, яку ми, вслід за О.Я.Кляпець, будемо розглядати як «здатність людини об'єктивувати багатство свого внутрішнього світу у внутрішньосімейних взаєминах; як спрямованість розвивати різні сторони своєї особистості за допомогою інших членів родини та разом з ними; як найбільш повну і вільну реалізацію людиною своїх можливостей у сімейній сфері життєдіяльності» [5, с. 89]. Самореалізація в сім'ї – це розкриття себе як особистості в найрізноманітніших сферах сімейної діяльності: господарсько-побутовій, економічній, рекреаційній, педагогічній, освітній і т. д. І, оскільки людина, все-таки істота соціальна, то у цих питаннях їй важлива підтримка близьких людей. Результати досліджень свідчать: ті, індивіди, які не мають сім'ї або мають неблагополучні сім'ї, набагато слабші у соціальному плані, вони більш незатишно почуваються в суспільстві, ніж люди, включені навіть нехай і в невеликий, але дружний сімейний колектив. Так, С.М.Бурова сімейну людину порівнює з деревом, у якого є коренева система, яка допомагає йому встояти при різних несприятливих впливах [2, с. 8]. Теплі емоційні стосунки та впевненість у партнері, емоційна близькість, що мають місце у гармонійному шлюбі, сприяють спрямованості на особистісний розвиток кожного із подружжя. Водночас безперервне порушення психологічної рівноваги шлюбних партнерів призводить до стресів, відчуження та самотності, а тому такий шлюб не дає можливості самореалізуватися партнерам.

Спробуємо тепер виокремити можливості й труднощі самореалізації особистості в сім'ї. Зазвичай, кожен член сім'ї найперше прагне задовольнити власні інтереси, бажання, потреби, а проблема виникає тоді, коли бажання й потреби одного ущемляють інтереси іншого. При цьому О.І.Бондарчук наголошує на гендерних відмінностях сімейної самореалізації [1]. Наприклад, найпоширеніша ситуація, коли жінка хоче ходити на роботу, а чоловік, керуючись власними переконаннями, забороняє; або суперечності щодо самореалізації у сфері хобі – коли жінка прагне відвідувати танці, а чоловік проти. Те, що стосується чоловіків, то типовою є ситуація, коли чоловік має здібності до публічного життя, а жінка намагається не дозволити йому розвиватися у цій сфері, керуючись найчастіше ревностями. Проте, є й інші моменти, наприклад, коли хтось із партнерів заздрить кар'єрному розвитку іншого і прагне перешкодити йому. Ще одним фактором, який перешкоджає, є психологічний, а саме несумісність характерів партнерів, відсутність прагнення порозуміння, жертвовність, турбота про комфорт іншого партнера, а не лише егоїстичне прагнення задоволення власних інтересів, що проявляється у ревностях та конфліктах. Означене дозволяє констатувати, що, окрім труднощів під час самореалізації партнера, така поведінка є джерелом розладів та конфліктів у сім'ї, що можуть призвести до розриву.

На протипагу зазначеному вище є моменти, які сприяють самореалізації партнера у шлюбі. Найперше, укладання шлюбу, народження дитини сприяє особистісній самореалізації в ролі жінки, матері. Наступним є те, що, власне, сім'я є тією опорою під час труднощів та невдач у професійній самореалізації, що стосується захоплень партнера, хобі, то якраз таки партнер може розділяти та підтримувати у цього; за допомогою сім'ї партнер задовольняє низку своїх потреб у безпеці, любові, інтимному житті. Так, З.Ю.Крижановська переконана, щоб сприяти особистісній самореалізації, сім'я, крім кохання, має підтримувати також баланс взаємних станів своїх членів: подружжя тут може забезпечувати один одному в потрібний час релаксацію чи мобілізацію, тобто надавати необхідну та своєчасну психологічну підтримку, виявляти розуміння [8, с. 140]. У такий сім'ї партнери мають більш високий рівень емоційної зрілості.

Підсумовуючи, слід зазначити, що укладання шлюбу створює як переваги в особистісній самореалізації, так і перешкоди під час даного процесу. Взаємозв'язок шлюбносімейних стосунків і

самореалізації особистості має далеко неоднозначний характер і багато в чому визначається якістю взаємин, які складаються в сім'ї, особистісними особливостями членів родини, перш за все подружжя, їхніх уявлень про себе, навколишніх, сім'ю в цілому. Не потребує доведення те, що найкращі умови для самореалізації складаються в щасливій, гармонійній сім'ї. Гармонійною сім'єю можна вважати такий сімейний союз, у якому сім'я є відкритою системою і надає широкі можливості для творчого зростання та особистісного розвитку кожного її члена. У сім'ї, де поважають твої інтереси, підтримують у досягненнях є комфортно жити, і відповідно є всі умови для продуктивної самореалізації.

Література:

1. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї: Курс лекцій. / О. І. Бондарчук. – К. : МАУП, 2001. – 96 с.
2. Бурова С.Н. Жизнь в браке и семье как способ самореализации / С.Н.Бурова // Философия и социальные науки. – 2008. – № 2. – С.7–11.
3. Вольнова Л.М. Сім'я як носій цінностей духовних і соціокультурних цінностей / Л.М.Вольнова // Возрождение духовности в современном мире: взаимодействие церкви и образования : тезисы Всеукр. науч.-практ. конф., 24-25 марта 2011 г. – Харків : ХНУ імені Каразіна, 2011. – С. 58-61.
4. Вольнова Л.М. Соціально-психологічна профілактика прояву маніпулятивних систем у подружньому спілкуванні / Л.М.Вольнова // Проблеми загальної та педагогічної психології: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / За ред. С.Д.Максименка
5. Кляпець О.Я. Роль життєвих завдань особистості в її сімейній самореалізації / О.Я.Кляпець // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. ст. – Вип. 21(24). – К., 2008. – С. 86–95.
6. Козлов Николай Иванович. Психологос. Энциклопедия практической психологии / Николай Козлов. – М. : Изд-во «Эксмо» ООО, 2015. – 752 с.
7. Коростылева Л.А. Психология самореализации личности: брачно-семейные отношения. – СПб. : Изд-во С.-Петербург. ун-та, 2000. – 292 с.
8. Крижановська З.Ю. Самореалізація особистості в шлюбно-сімейних відносинах / З.Ю.Крижановська // Наукові записки. Серія : Психологія і педагогіка. – Острог, 2011. – Вип. 18. – С. 138–146.
9. Пет'ко Л.В. Формування професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища в умовах університету шляхом розгляду моральних орієнтирів студентів / Л.В.Пет'ко // Педагогічний альманах: зб. наук. пр. ; редкол. В.В.Кузьменко та ін. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти, 2016. – Вип. 29. – С. 164–172. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/10077>
10. Пет'ко Л.В. Вивчення гендерних ролей та взаємовідносин у сім'ї зі студентами ВНЗ на практичних заняттях з іноземної мови / Л.В.Пет'ко // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка: зб. наук. праць [за ред. А.Й.Капської]. – Вип. 14 (частина II). – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. – 2012. – С. 112–123. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7871>
11. Пет'ко Л.В. Виховний потенціал методу ситуаційного аналізу («Case study» method) у формуванні професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища в умовах університету / Л.В.Пет'ко // Науковий часопис НПУ імені М.Д.Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання : зб. наук. пр. ; за ред. академіка В.І.Бондаря. – К. : Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2015. – Вип. 27. – С. 133–140. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/9455>
12. Пет'ко Л.В. Реалізація морально-суспільної проблематики у формуванні професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища в умовах університету / Л.В.Пет'ко // Науковий часопис НПУ імені М.Д.Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи: зб. наук. пр. ; за ред. академіка В.І.Бондаря. – К. : Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2016. – Вип. 55. – С. 166–173. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/11920>
13. Пет'ко Л.В. У пошуках формули кохання студентами у процесі формування професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища в умовах університету / Л.В.Пет'ко // Наукові записки. Серія "Психолого-педагогічні науки" (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф. Є.І.Коваленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2015. – № 4. – С. 178–185. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/9936>
14. Pet'ko L.V. Formation of professionally oriented foreign language teaching environment in conditions of university and upbringing of moral and ethical values (on illustration of the phenomenon «honesty» and «lie») / L.V.Pet'ko // Intellectual Archive. – 2016. – Volume 5. – No. 1 (January). – Toronto : Shiny Word Corp., Canada. – PP. 98–111. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/9449>
15. Pet'ko L.V. The studying of the manipulation with the students and formation of professionally oriented foreign language teaching environment in conditions of university / L.V.Pet'ko // «Economics, Management, Law: socio-economic aspects of development»: Collection of scientific articles. Volum 2. – Edizioni Magi – Roma, Italia. – 2016. – P. 250–254. URI <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/9502>